МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

БУСАРЄВ ВЯЧЕСЛАВ ВАЛЕНТИНОВИЧ

УДК 69.003:658:330.24.021

МОДЕРНІЗОВАНІ БІЗНЕС-МОДЕЛІ БЮДЖЕТУВАННЯ ВИКОНАВЦІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПРОЕКТІВ

08.00.04 - економіка і управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі менеджменту в будівництві Київського національного університету будівництва і архітектури

Науковий керівник - доктор економічних наук, доцент
Жарінова Алла Георгіївна,
голова Державної служби інтелектуальної власності, Міністерства економіки, розвитку та торгівлі України, (м. Київ)

Офіційні опоненти : доктор економічних наук, професор
Отенко Ірина Павлівна,
завідувач кафедри економічного аналізу
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця,
МОН України, (м. Харків)

кандидат економічних наук, доцент
Ткаченко Єлизавета Юріївна,
доцент кафедри фінансів
Запорізької державної інженерної академії,
МОН України, (м. Запоріжжя)

Захист відбудеться «18» червня 2015 р. о «13» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.056.03. у Київському національному університеті будівництва і архітектури за адресою: м. Київ-03680, Повітрофлотський пр. 31, Київський національний університет будівництва і архітектури, Зал засідань, ауд. 319

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці КНУБА за адресою:
м. Київ-03680, Повітрофлотський пр. 31, Київський національний університет будівництва і архітектури

Автореферат розісланий «18 » травня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради **О.А. Бондар**

Актуальність теми дослідження. Сучасна система менеджменту вітчизняних будівельних підприємств вимагає залучення прогресивних світових управлінських технологій. На сьогодні досить поширеною та ефективною серед них є технологія бюджетування. Бюджетування як високоефективний інструмент фінансового менеджменту отримало широке розповсюдження в країнах з ринковою економікою і має на меті посісти належне місце в системі фінансового планування діяльності українських підприємств.

Тема процесно - орієнтованого бюджетування знайшла достатньо широке відображення в працях зарубіжних і вітчизняних авторів. Вагомий внесок у дослідженні проблем теорії і практики, організації та впровадження бюджетування належить таким іноземним вченим як: Діккі Террі, Друрі К., Кінг Альфред М., Майєр Е., Райан Б., Фалуді А., Фостер Дж., Хан Д., Хорнгрен Ч.Т., Шим Джей К., Джойл Г. Сігел та іншим, що обумовлено широким використанням бюджетування у практиці управління західних фірм. Серед українських та російських провідних фахівців з управлінського обліку, фінансового менеджменту та аналізу питанням організації й розробки технології бюджетування присвячені дослідження таких науковців як: Т.Г. Бень, І. А. Бланк, Б. Дука, Г.Г. Кірейцев, С.В. Онищенко, І.П. Отенко, О.О. Терещенко, А.Д. Шеремет, В. Є. Хруцький, К.В. Щиборщ, Р.С. Квасницька, В.Н. Самочкін.

Однак, незважаючи на велику кількість робіт з даної тематики, багато з них носять загально-описовий, концептуальний характер та не враховують окремі галузеві аспекти прикладного фінансового менеджменту, зокрема: визначення сутності концепції бюджетування та розкриття особливостей організаційної процедури впровадження бюджетування для виконавців будівельних проектів; та адаптацію західних методик складання бюджетів і контролю їх виконання до сучасних умов діяльності вітчизняних будівельних підприємств та їх консолідацію з вітчизняними методичними та прикладними напрацюваннями щодо бюджетування інвестиційних проектів тощо.

Слід визнати, що поза увагою науковців залишились проблеми формування бюджетів будівельних інвестиційних проектів та підприємств, що впроваджують зазначені проекти. Процедури бюджетування проектів та організацій-виконавців у підрядному будівництві, що переходить на засади девелопменту, не забезпечені належною аналітичною базою прийняття рішень. Особливо складним є питання структуризації бюджету девелоперського будівельного проекту (**ДБП**) та його узгодження з бюджетами підприємств, що задіяні у форматі проекту як виконавці. Важливість і актуальність вирішення поставлених питань і обумовили вибір теми дисертації, визначили об’єкт, предмет, мету і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Наукові дослідження пов'язані з планами науково-дослідних робіт Київського національного університету будівництва і архітектури: 1) «Економічний реінжиніринг процесів управління та бюджетування будівельних підприємств» (номер державної реєстрації 0115U0008611) – автором здійснено добір оптимального складу засобів, методів і аналітичних процедур для забезпечення результативності використання технології управління та бюджетування будівельних підприємств; 2) «Розбудова сучасного економіко-аналітичного інструментарію девелоперського управління підрядним

будівництвом (номер державної реєстрації0115U000860) - здійснено формування організаційно-економічного підґрунтя для: - усунення потенційних і реальних загроз сталому розвитку виконавців будівельних проектів; - інтенсифікації процесів реструктуризації бізнес-моделей бюджетування та їх регенерації з набуттям ознак резистентності до процесно-орієнтованого впливу за критеріями збалансованості показників бюджету і надійності функціонування виконавців будівельного проекту; 3) «Прогнозування показників діяльності будівельного підприємства» (номер держреєстрації 0107U009980) - розроблено інструментарій експрес-діагностики і запропоновано процедури його залучення до універсальних моделей прогнозно-аналітичної оцінки ефективності бюджетування для побудови математичних образів «бюджетування ДБП» та архітектури програмного забезпечення. Цільове програмне забезпечення довгострокового прогнозу ключових параметрів економічної динаміки індикаторів, що відображають зміст та інтенсивність виконання бюджету ДБП, враховуючи при цьому: фази інвестиційного процесу та їх елементи (економічні, функціонально-ресурсні та часові параметри, характеристики робіт та відповідних витрат), та віхи (події, що визначають стратегічні контури проекту); 4) «Економічний механізм управління бізнес-процесами розвитку будівельних підприємств» (номер держреєстрації 0110U005118) - підсумковим продуктом є розробка програмного комплексу з інтегральною бюджетною матрицею та супровідною до неї підсумковою бюджетною гістограмою, що відображає для провідних учасників ДБП фактичні підсумки виконання бюджету на єдиній поточній часовій координаті життєвого циклу ДБП; 5) «Теоретико-методологічне, методичне та організаційно-структурне моделювання конкурентоспроможності підприємств будівельної галузі з метою її системного поліпшення» відділення «Менеджменту та організації інновацій» Академії будівництва України - результати наукових розробок автора мають прикладний характер у сфері фінансового менеджменту в процесі бізнес-планування та впровадження будівельних проектів, пов’язані з розробкою методичних рекомендацій щодо організації бюджетування будівельних підприємств з метою підвищення ефективності їх функціонування.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є модернізація науково-методичних підходів до бюджетування у підрядному будівництві. Підсумком такої модернізації є запровадження суттєвих змін щодо змісту, стратегічних орієнтирів та операційної технології процесу бюджетування у підрядному будівництві та запровадження - на основі таких змін - нового інструментарію системної розробки як бюджету девелоперського будівельного проекту, так і операційних бюджетів підприємств-виконавців, що реалізують зазначений проект.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних **завдань дослідження:**

1) розкрити економічну сутність категорії «бюджетування» з врахуванням потреб підрядного будівництва та виконавців будівельних проектів;

2) визначити змістовно-процесуальну специфіку бюджету будівельного девелоперського проекту за найпоширенішими класифікаційними ознаками з метою використання одержаної класифікації при формуванні нового підходу до бюджетування ДБП та його виконавців;

3) проаналізувати наявні методичні підходи до організації бюджетування у процесі управління підприємствами та визначити необхідну траєкторію і зміст адаптації зазначених підходів до потреб будівельних підприємств як виконавців будівельного проекту (**ВБП**);

4) розробити сучасну операційно-розрахункову технологію процесу складання бюджету будівельного інвестиційного проекту (**ББІП**);

5) запровадити відповідний потребам підрядного будівництва та особливостям девелоперського проекту (протягом всієї тривалості його життєвого циклу) бізнес-інструментарій прийняття рішень щодо бюджету будівельного проекту та бюджетів підприємств-виконавців;

6) інтегрувати одержані теоретико-методичні результати дослідження в комплекс прикладних програм як практичний інструментарій бюджетування у підрядному будівництві та оцінити практичну цінність результатів за підсумками їх практичного впровадження.

Об'єктом дослідження є процеси бюджетування підприємств-виконавців будівельних інвестиційних проектів.

Предметом дослідження є науково-методичні засади та прикладні бізнес-моделі формування бюджетів виконавців будівельних робіт (послуг) та консолідації зазначених бюджетів в інтегрований бюджет девелоперського будівельного проекту.

Методи дослідження. Результати ґрунтуються на використанні широкого спектра загальнонаукових (аналіз, синтез, наукова абстракція, причинно-наслідкові зв'язки), міждисциплінарних і прикладних методів. За теоретичну основу дослідження були взяті логічний та системний підходи щодо розгляду економічних характеристик і механізмів управління бізнес-процесами, адаптації та розвитку будівельних підприємств. При розробці окремих положень дисертації використовувалися спеціальні методи, а саме: економіко-математичні – для розв'язання задачі оптимізації фінансових потоків й локальних бюджетів виконавців та консолідованого бюджету девелоперського будівельного проекту, а також для розробки економічних моделей діагностики ефективності бюджетування бізнес-процесів будівельного підприємства – виконавця будівельного проекту; графічний метод – для подання результатів діагностики ефективності управління бізнес-процесами будівельних підприємств; методи факторного аналізу і головних компонент – для розробки процесних операційних моделей бюджетування підприємств підрядного будівництва в межах прогнозованої стратегії та тактики ефективної реалізації будівельно-інвестиційного проекта; статистичні методи – для визначення основних тенденцій та ключових характеристик бізнес-процесів сучасних вітчизняних будівельних підприємств; кореляційний та регресійний – для верифікації та експериментальної перевірки розроблених моделей; прийоми теорії нечітких множин — для розробки інструментарію підтримки управлінських рішень в умовах невизначеності мікросередовища функціонування ВБП. Всі розрахунки та обчислення здійснювались за допомогою модулів програмного комплексу, що інтегрує створені теоретичні моделі і їх відтворення у програмному середовищі MS Excel. Релевантність сформованої інформаційної бази забезпечено використанням комп'ютерних технологій за стандартними пакетами програм: *Windows*-додатків *Excel, Access,* пакетів «*Statistica*» та «*Statistica +*».

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові та законодавчі акти, ДБН та ДСтУ, статистичні матеріали Держкомстату України; матеріали спеціалізованих і періодичних видань; результати дослідження автором даних фінансової звітності, процесів фінансового менеджменту, управлінського, бухгалтерського, податкового обліку та форми за специфікою діяльності підприємств досліджуваної сукупності (підприємств підрядного будівництва – виконавців будівельних проектів).

Наукова новизна роботи полягає у модернізації уявлень щодо змісту та економіко-управлінських етапів складання бюджетів виконавців будівельних проектів, та створенні на основі цієї модернізації нової операційної технології бюджетування у підрядному будівництві у складі концепції, бізнес-моделей та прикладних програмних продуктів, що в спільному використанні забезпечують формування консолідованого бюджету як інструменту стратегічного та поточного фінансового управління процесом впровадження будівельного інвестиційного девелоперського проекту.

Найсуттєвішими результатами, що визначають наукову новизну та особистий внесок дисертанта є наступні:

вперше:

- ***класифіковано*** бюджет будівельного інвестиційного проекту (**ББІП**) як консолідований, операційно-функціональний, обов`язково профіцитний бюджет, підпорядкований за цільовим призначенням етапам життєвого циклу та розділам зведеного кошторисного розрахунку девелоперського будівельного проекту (**ДБП**). За рівнем інтегрованості ББІП визначений в роботі як сукупний бюджет, що інтегрує: локальні бюджети виконавців в рамках даного проекту, капітальний (або інвестиційний) та поточний бюджети;
- ***створено*** принципово-новий онтологічний та фактологічний базис діяльності виконавців будівельних проектів (**ВБП**) на основі управління цільовими орієнтирами належних їм бюджетів та бюджету будівельного інвестиційного проекту, трансформації системно-універсальних корелянтів максимізації економічної функції прибутку та ресурсних обмежень в бізнес-моделі бюджетування девелопера будівельного проекту в нестійкому середовищі його функціонування. Продовженням зазначеної онтологічної основи бюджету будівельного інвестиційного проекту та *основним інструментарієм його формування* є три бізнес-моделі, що започатковують і відображають операційну технологію форматизації, розробки та узгодження бюджетів всіх рівнів в девелоперському будівельному проекті. Зазначені моделі та створені на їх основі програмні продукти ***запроваджують*** новий методико-прикладний бізнес-інструментарій формування бюджету ДБП, який передбачає поетапне і мультикритеріальне опрацювання формату й параметрів бюджетів підприємств-виконавців та сукупного бюджету девелоперського будівельного проекту на новій змістовно-аналітичній основі;
- в якості концептуальної та загально-методичної основи розробленого інструментарію ***побудовано*** модель «Змістовно-концептуальна та процесуальна основа формування бюджету будівельного інвестиційного проекту», яка презентує нову формалізовану операційно-розрахункову технологію процесу складання ББІП у складі 12 етапів;

- **розроблено** операційно-функціональну основу запровадженого бізнес-інструментарію бюджетування у вигляді двох бізнес-моделей «Змістовно-концептуальна та процесуальна основа формування бюджету будівельного інвестиційного проекту» та «Економічна та структурно-функціональна основа бюджету будівельного проекту та його виконавців». Перша з моделей на передінвестиційній фазі проекту за підсумками оцінювання характеристик об'єкту інвестування прогнозує міру задоволення бюджетних вимог замовника у формалізованому показнику «надійності бюджетування». Наступна модель у форматі нової параметричної системи забезпечує формування ББІП у кількох форматах: від операційно-функціональних бюджетів виконання робіт окремими підприємствами-виконавцями - до консолідованого бюджету девелоперського будівельного проекту, та наступний належний моніторинг за результатами виконання бюджету впродовж інвестиційного циклу проекту.

удосконалено:

- науково-методичний підходи до діагностики-прогнозування бюджетів ВБП, що формалізовано на основі модельних рішень, побудованих при ідентифікації параметрів компромісно-рівноважної динаміки збалансованих домінант – індикаторів бюджетування: 1) за стадіями виконання проекту та 2) за рівнями «надійності бюджетування» - тобто, міри задоволення бюджетних вимог замовника та його інвестиційних партнерів;
- технологію оцінки вагомості впливу детермінант бізнес-процесів, локалізованих у параметричній базі замкненого циклу бізнес-моделі бюджетування ВБП, що позиціонується за складовими елементами реалізації проектних, прогнозно-аналітичних і економіко-управлінських процедур та базується на принципах системно-комплексного, причинно-наслідкового та об'єктивно-цільового підходів;
- концептуальні моделі вартісно-орієнтовного управління, що дозволило здійснити добір оптимального складу засобів, методів, та аналітичних процедур забезпечення модернізації бізнес-технології бюджетування виконавців ДБП, що дало змогу визначити та оцінити ступінь неоднорідності середовища бюджетування за векторами (підсистемами консолідації) бюджетів зацікавлених сторін/стейкхолдерів проекту.

***дістали подальшого розвитку*:**

- понятійно-категоріальний апарат теорії економіки і управління підприємствами за рахунок авторського трактування дефініції «бюджетування виконавців будівельних проектів», яке подано у наступному тлумаченні як «рекурентний процес узгодження вимог стейкхолдера із керівними ланками будівельного проекту щодо параметрів операційно-функціонального бюджету участі виконавця в даному проекті. Узгоджений локальний операційно-функціональний бюджет має відобразити очікування керівництва проекту щодо готовності та фінансово-економічної спроможності підприємства виконати відведені йому обсяги будівельних та спеціальних робіт (послуг) в проекті»;
- методичні підходи до формалізації характеристик процесно-орієнтованого управління підрядним будівництвом, проектної крос-культури мікросередовища ДБП,

віхових цінностей та стратегічних орієнтирів інвестування - з передбаченням та їх наступним врахуванням при розробці бюджетів на всіх рівнях локалізації;

- прогнозування ресурсів і параметрів надійності (безвідмовності) при неповних/неточних даних формування бюджетів різної природи (безпосереднього виконавця та раціоналізації окремого будівельного проекту).

Практична цінність роботи полягає в наданні у розпорядженні керівних ланок управління - як для будівельних девелоперських компаній, так і для підприємств-виконавців - сучасного аналітично-виваженого прикладного інструментарію формування бюджетів будівельних проектів на всіх рівнях їх реалізації з врахуванням ресурсно-вартісного та часового формату участі підприємства-виконавця в реалізації проекту. Важливим практичним внеском автора є модернізовані організаційні структури управління будівельно-інвестиційних та девелоперських компаній в процесі підготовки та впровадження проектів житлової забудови у м. Києві та розвитку промислової інфраструктури у Київській області, а саме ТОВ «Української інвестиційно-інжинірингової компанії» (довідка № 198 від 03.10.2014р.), ТОВ «Парнер - Центр» (довідка № 462/3/04 від 03.10.2014р.), девелоперської компанії ТОВ «Архітектурно-будівельні інновації» (довідка № 112-н від 08.09.2014 р.) та у навчальному процесі КНУБА (довідка № 27-04-623 від 03.09.2014р.) при викладанні дисциплін «Основи бюджетування та фінансового планування», «Економіка будівництва», «Бізнес - планування та бюджетування», «Фінансовий менеджмент», «Проектне фінансування».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням. Наукові положення, результати, висновки та рекомендації, які викладені в дисертації та подані на захист, є результатом самостійної роботи автора.

Апробація роботи. Основні науково-теоретичні, методичні та практичні результати дисертаційної роботи доповідались і одержали схвалення на 13 науково-практичних конференціях та семінарах, інформація щодо яких наведена у списку опублікованих праць [п.п.16 - 28].

Публікації. Передумови та гіпотеза дослідження, його основі етапи, результати та висновки з належною повнотою відображено у 28 наукових працях, з яких 15 статей у виданнях, що входять до переліку фахових видань, затверджених ДАК МОН України. Із зазначеного переліку 3 праці надруковані у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз: Ulrichsweb (США) BASE (Німеччина), Index Copernicus (Польща), РИНЦ (Росія).

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертаційної роботи обумовлена переліком та змістом завдань і етапів дослідження. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (227 найменувань) та 5 додатків. Повний обсяг роботи складає 202 сторінки друкованого тексту, у тому числі 9 таблиць та 29 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначені мета, предмет, об’єкт дослідження, науково-теоретичні, методичні та прикладні завдання дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведені дані щодо їхньої апробації та впровадження.

В **першому розділі** дисертації **«Огляд джерел щодо понятійної сутності, методичних підходів та інструментарію бюджетування»** проведено критичний огляд джерел літератури з галузі та предмету дослідження.

Терміни «бюджет» і «бюджетування» не є синонімами. Цілком обґрунтованим є твердження, що «бюджет - це насичений кількісними показниками документ, відповідно до якого підприємство здійснює свою господарську діяльність. Бюджетування - це процес складання і реалізації даного документа в практичній діяльності компанії». В сучасному трактуванні бюджетування - це безперервний процес складання і коригування бюджетів підприємства на основі взаємопов'язаних прогнозних розрахунків, які визначають надходження і видатки, доходи і витрати, прибутки і збитки, а також контролю та оцінки виконання бюджетів, що сприяє ефективному управлінню фінансовими ресурсами та узгоджує між собою основні складові діяльності підприємства - фінанси, постачання, виробництво, збут з метою досягнення певних фінансових результатів.

Огляд літератури з бюджетування підприємств визначив, що для побудови бізнес-моделі бюджету підприємств-виконавців ДБП необхідно розробити:

- бізнес-моделі операційних бюджетів підприємства, в яких відобразити стратегічні та економічні пріоритети участі даного підприємства в певному проекті (що реалізується у форматі ДБП);
- бізнес-моделі сукупного (консолідованого) бюджету проекту як інструменту стратегічного, фінансового, девелоперського управління в підрядному будівництві;
- зручний формат відображення бюджетів, який би забезпечив формалізованість, оперативність та наочність прийняття бюджетних рішень керівною ланкою ДБП та узгодженість між бюджетами різних рівнів (на рівні виконавців та на рівні проекту).

Виявлена за підсумками проведеного огляду джерел літератури з галузі та предмету дослідження невідповідність сучасних методик та підходів до бюджетування особливостям змісту і спрямованості бюджетів будівельних підприємств-виконавців девелоперських будівельних проектів, в яких ці проекти є змістом і середовищем діяльності, проміжною та готовою продукцією зазначених виконавців, визначила науково-прикладну актуальність даної роботи та обумовила зміст подальших досліджень.

Другий розділ роботи **«Модернізація уявлень про зміст бюджету будівельного проекту, етапи та інструменти бюджетування**» присвячений пошуку належної онтологічної та методологічної основи дослідження. Дослідження даного розділу дозволили визначити, що бюджетування виконавців будівельного проекту - це процес планування, який забезпечує кількісне та якісне відображення прогнозних розрахунків надходжень і можливих витрат для реалізації визначеної політики (стратегії) будівельного підприємства – як учасника реалізації будівельного проекту в даний період часу та будується на цілеспрямованих рішеннях, що приймаються на основі аналізу та багатоваріантних економічних розрахунків на майбутній (плановий) період з урахуванням індикативного планування, що забезпечує досягнення тактичних і стратегічних цілей підприємства, і на цій основі здійснюється регулювання внутрішніх і зовнішніх економічних стосунків стейкхолдерів будівельного проекту (рис.1).

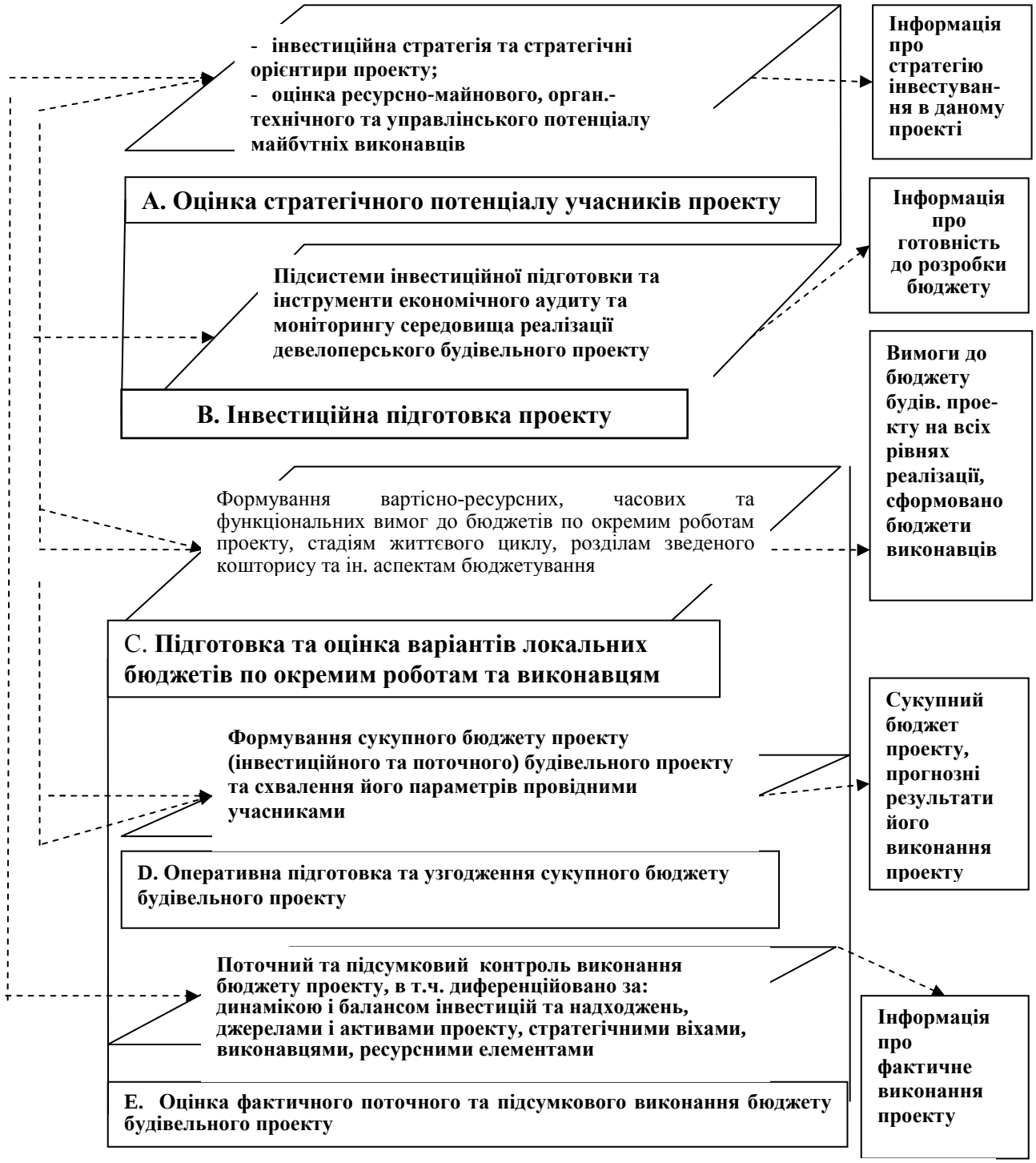

Рис.1. Візуалізація сучасних уявлень про зміст бюджету будівельного проекту та етапи бюджетування (розроблено автором).

Проведені дослідження дали підстави для модернізації змісту і тлумачення категорії «бюджетування виконавців будівельних проектів» і поданням його в наступній редакції. За поданим в роботі визначенням бюджетування виконавців будівельних проектів - це:

- процес розробки *бюджетів підприємств-виконавців*, адаптованих до змісту, управлінської технології та функціонально-операційних вимог впровадження будівельних проектів, що призначені відобразити та забезпечити фінансовий формат участі стейкхолдерів (виконавців) в даному проекті;

- процес узгодження параметрів та консолідації бюджетів стейкхолдерів в єдиному *бюджеті будівельного інвестиційного проекту* - інструменті стратегічного та поточного фінансового управління процесом впровадження будівельного проекту;
- це циклічно повторюваний процес системного, планомірно-організованого впливу на ресурсно-економічні та управлінські характеристики господарського механізму підприємства-виконавця з метою спрямування стейкхолдера на участь в проекті у відповідності з *економічними цілями та обраною підприємством стратегією;*
- рекурентний процес узгодження вимог стейкохолдера із керівними ланками будівельного проекту щодо параметрів *операційно-функціонального бюджету* участі виконавця в даному проекті. Узгоджений локальний операційно-функціональний бюджет має відобразити очікування керівництва проекту щодо готовності та фінансово-економічної спроможності підприємства виконати відведені йому обсяги будівельних та спеціальних робіт (послуг) в проекті.

За підсумком досліджень даного розділу сформовано **наукову гіпотезу** дисертації, яка узагальнила концепцію формування бюджету будівельного інвестиційного проекту (рис. 2) з врахуванням складу і змісту мікросередовища та інтересів учасників девелоперського будівельного проекту. Гіпотеза визначила наступне:

a) незважаючи на те, що платформа девелопменту є переважним форматом реалізації будівельних проектів в Україні, вітчизняна технологія і практика розробки бюджетів ДБП залишаються застарілими, не спроможними відобразити: цілісність їх життєвого циклу, економіко-управлінську траєкторію створення їх вартості та вимоги економічного девелопменту як економічного механізму реалізації будівельних проектів;

b) слід визнати обов'язковим формування бюджету на девелоперській платформі, що потребує визначення «змісту та процесу формування ББІП» як окремого комплексу робіт в складі ДБП;

c) виявляється доцільним запровадження в структурі управління ДБП (або в оргструктурі організації-девелопера) особливої мобільної бюджетної групи, на яку слід покласти управління ходом розробки бюджету ДБП, оцінку альтернатив бюджету та оперативний контроль за ходом його виконання;

d) процес бюджетування ДБП має починатись з розробки концепції ББІП. Тому початком формування бюджету має стати процес узгодження елементів та параметрів бюджету ДБП із стратегічними економічними цінностями. В основу оновленого підходу слід покласти нову аналітичну та візуально-графічну основу моделювання процесів розробки ББІП, яка має бути також інструментом контролю за ходом виконання бюджету ДБП в ході його підготовки, інвестування та впровадження.

Дослідження даного розділу та гіпотеза роботи дозволили визначити змістовно-процесуальну специфіку бюджету будівельного інвестиційного проекту за найпоширенішими класифікаційними ознаками та визначити концептуальну траєкторію формування ББІП (рис. 2).

Рис.2. Концептуальні економіко-управлінські складові формування бюджету будівельного проекту та його виконавців (розроблено автором).

Визначені нові уявлення щодо ББІП та порядку його формування спрямували хід та зміст подальших досліджень, що реалізувались в науково-теоретичних (розд.3) та практичних результатах (розд.4) дисертації.

Третій розділ дисертації **«Бізнес-моделі формування бюджетів будівельних інвестиційних проектів та організацій, що їх впроваджують»** присвячений викладу науково-методичних інновацій та практичної цінності окремих теоретичних результатів, які разом презентують запроваджений автором підхід до формування бюджету ДБП. Такий підхід реалізовано автором через систему трьох *економічних моделей*, що мають використовуватись як змістовно-процесуальні та операційно-функціональні інструменти прийняття рішень щодо бюджету будівельного проекту протягом всієї тривалості його розробки, узгодження та затвердження. Запроваджений інструментарій передбачає спочатку поетапне і мультикритеріальне опрацювання бюджету проекту, а після його остаточного опрацювання і затвердження провідними учасниками - передачу організаціям-виконавцям для

доопрацювання їх власних операційних бюджетів, що відображають зміст та характер участі в проекті будівельних підприємств та організацій-учасників.

Перша із зазначених вище моделей *«Змістовно-концептуальна та процесуальна основа формування бюджету будівельного інвестиційного проекту»* побудована як концептуальна та загально-методична основа розробленої автором формалізованої системи розробки ББІП та його коригування (рис.3). Згідно з визначеними у розд. 2 особливостями ДВП, модель визначає 9 базових принципів формування бюджету ДБП – від «відповідності цілям та інвестиційному задуму стратегічних учасників проекту» до принципу «централізації та локалізації відповідальності за бюджетну дисципліну». Відповідно до зазначених принципів модель презентує нову формалізовану операційно-розрахункову технологію процесу складання ББІП у складі 12 етапів: від першого етапу «узгодження стратегічної мети, змісту та задач інвестування будівельного проекту» - до завершального 12-го етапу «Впровадження прийнятого варіанту бюджету до реалізації проекту та оперативний моніторинг за ходом його виконання». Модель забезпечує необхідну організаційно-управлінську координацію процесу формування ББІП, відображаючи на кожному етапі «суб'єкти відповідальності» за ритмічність виконання та підсумки етапу.

Поетапну розробку варіантів ББІП та їх проміжну оцінку модель пропонує покласти на цільову бюджетну групу (**ЦБГ**) - спеціальний мобільний підрозділ в оргструктурі організації-девелопера. (Характер імплементації зазначеного підрозділу як специфічної проектної команди до організаційної структури управління ДБП подано в п.4.2. четвертого розділу). Впродовж зазначених етапів формування ББІП дана модель регламентує використання створених автором моделей $ОФМ_1$- $ОФМ_2$ як інструментаріїв поетапного формування ББІП.

Модель $ОФМ_1$ *«Передінвестиційна підготовка бюджету будівельного проекту»* в створеній автором системі формування ББІП, на передінвестиційній фазі циклу ДБП (саме на етапі завершення бізнес-планування та обов'язкового для підрядного будівництва техніко-економічного обґрунтування проекту) - забезпечує оцінку економіко-управлінських, маркетингових та функціонально-технологічних параметрів будівельного об'єкту, та в конкретних умовах мікросередовища ДБП (очікувану прибутковість проекту, фінансову надійність джерел інвестування, структуру активів та їх динаміку впродовж інвестиційного циклу та ін.). Зазначені вихідні дані щодо об'єкту будівництва та провідних організацій-учасників трансформуються у *повністю формалізовану* факторно-критеріальну систему моделі:

$$|\mathbf{Date}|^{F} \,\&\, \{SH\} \,\&\, |\mathbf{Date}|^{станд} \rightarrow \mathbf{Unf(m)} = |\mathbf{Date}|^{F}(m)/\,|\mathbf{Date}|^{станд}(m) \qquad (1)$$

$$\vartheta(m) = \mathbf{Prt(m)}\,\Sigma_m \mathbf{Prt(m)} \qquad (2)$$

$$\mathbf{CRI}^{пф}_{1} = 100\% \cdot \Sigma_m \vartheta(m) \cdot \mathbf{Unf(m)} \qquad (3)$$

де:

$|\mathbf{Date}|^{F}$ – набір вихідних даних ДБП та його мікросередовища, опрацьовані ЦБГ для наступного їх перетворення у фактори моделі;

|Date|^{станд} – вектор стандартів, елементи якого на поточний момент передінвестиційної фази ДБП відображають уявлення замовника та девелопера з врахуванням досвіду діяльності замовника та девелопера на охопленій ніші ринку підрядного будівництва та інвестування реальних проектів щодо будівельного проекту з «абсолютною бюджетною надійністю», тобто який дозволяє реалізувати проект з мінімальним відхиленням щодо бюджету та інших характеристик.

Елементи з одним і тим же порядковим номером (**m**) мають єдиний фізичний вимір

m – порядковий номер елементів у векторах та **|Date|^{F} (m)** та **|Date|^{станд}(m)**;

{SH}^{станд} – електронні шаблони-матриці, спеціально налаштовані для факторної основи моделі **ОФМ$_1$** (*табл.2*), за допомогою яких досліджувані параметри проекту, характеристики його мікросередовища (в т.ч. склад та структура активів організацій-учасників проекту та джерел інвестування ДБП) трансформуються з фізичного виміру **|Date|^{F} (m)** до універсального факторного індексу виміру **Unf(m)**;

|Date|^{F} (m) - елемент вихідних даних з порядковим номером **m**;

|Date|^{станд}(m) - «***m***-тий локальний стандарт», елемент вектору **|Date|^{станд}**, з яким співвідноситься елемент вектору з тим же порядковим номером;

Unf(m) - універсальний факторний індекс – аргумент моделі в інваріантному (універсальному) вимірі;

Prt(m) – пріоритет окремого фактору, визначений експертно-еврістичним шляхом (раціональне додатне число - збільшення показника визначає втрату пріоритету);

ϑ(m) – питома частка аргументу моделі в загальному критеріальному показнику;

CRI$^{пф}_{1}$ – загальний критеріальний показник моделі (запроваджене позначення **CRI** є абревіатурою *«Criterion reliability index»* - «критеріальний показник надійності», верхній індекс **«пф»** означає «передінвестиційна фаза», а нижній індекс «**1**» - належність до моделі **ОФМ$_1$**). Показник у відсотках відображає рівень наближення умов реалізації проекту до зразкових, на основі якого за спеціальною шкалою (*табл.3*) визначають очікуваний стан надійності виконання бюджету та, відповідно до цього стану, рекомендований обсяг страхових резервів (у % до кошторисної вартості проекту).

Запроваджена в моделі **ОФМ$_1$** факторно-критеріальна основа та ідентифікаційна шкала дають підстави девелоперу встановити рівень «надійності бюджетування» - тобто міру задоволення бюджетних вимог замовника та його інвестиційних партнерів. Одержана вербальна та кількісна оцінки на наступних етапах розробки і коригування бюджету визначатимуть в подальшому обсяг обмежень (насамперед, страхових резервів – див. **табл.3**), що мають бути додатково накладені на бюджет ДБП та узгоджені девелопером зі всіма провідними учасниками.

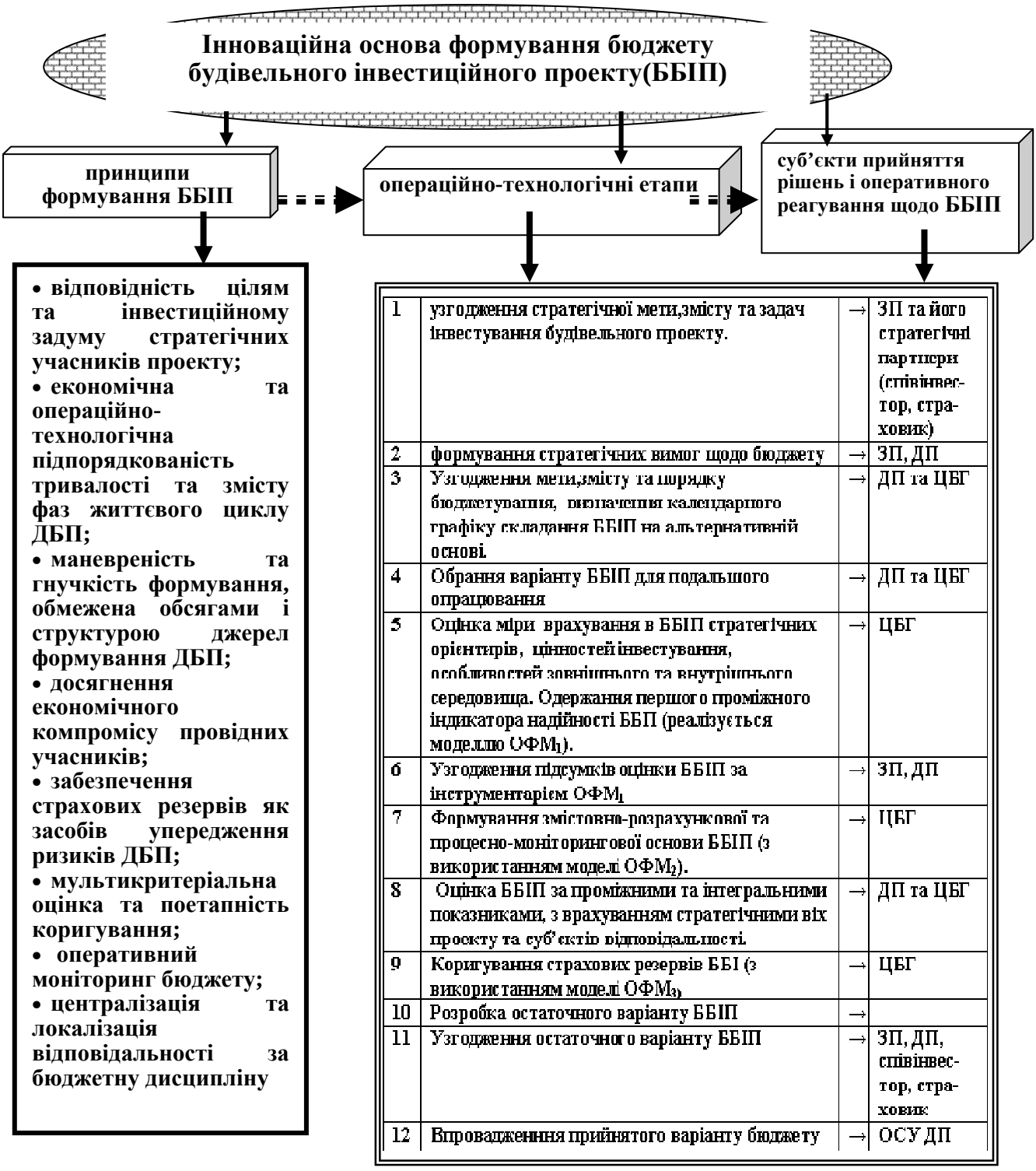

Рис. 3. Візуально-графічна основа моделі «Змістовно-концептуальна та процесуальна основа формування бюджету будівельного інвестиційного проекту». Примітки до рис.3: ДБП - будівельний проект, що реалізується у форматі девелоперського проекту; ЗП - замовник проекту; ДП - девелопер проекту, ОСУ ДП - організаційна структура управління проектом, підпорядкована девелоперу.

Таблиця 2

Оцінка реалізації будівельного проекту і організацій-учасників та ідентифікація стану надійності бюджетування.

	Имя	B	C	D	E	F	G	H
40								
41								
42								
43	порядковий номер фактору в моделі ОФМ1	назва фактору та одиниці виміру виміру	значення *m*-фактору моделі	*m*-локальний стандарт	Універсальний індекс по цьому фактору	Питома частка універсального індексу в критеріальному показнику,частка одиниць	рівень відставання оцінки по фактору від зразкового значення,%	вербальна оцінка надійності бюджетування по даному фактору
44	m	Name (m)	$\|Date\|^{F}$ (m)	$\|Date\|^{станд}$ (m)	Unf(m)	Э(m)	гр.7=100*(1-гр.5)	
45	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
46	7	Відносний індикатор фінансової стійкості співінвесторів будівельного проекту - визначається як сума добутків індекс забезпеченості власними оборотними коштами кожного з інвесторів на відведену йому частку інвестування проекту	0,8711	0,9103	0,9569	0,05422	4,31	абсол. надійність

Таблиця 3

Розрахунок рекомендованого обсягу страхового резерву Rzs за шкалою надійності бюджетування (підсумок моделі $ОФМ_1$)

№ стану	значення $CRI^{пф}_1$ - віхи діапазонів надійності бюджетування (%)	Rzs - рекомендоване значення страхового резерву ББІП (у % до планової кошторисної вартості проекту)	шкала надійності бюджетування у вигляді вербальних характеристик
1	від 96 до 100	менше 1%	абсолютна надійність, додаткові страхові резерви не передбачені або мінімальні - ДБП відповідає європейським умовам реалізації.
2	від 84 до 95	2,9	високий рівень бюджетної рівноваги
3	від 71 до 83	7,5	«задовільний рівень» – за умови забезпечення належних обсягів резервів бюджету буде забезпечена бюджетна та виконавча дисицпілна.
4	від 65 до 70	17,1	хиткий стан бюджетної дисципліни,потребує суттєвого перепрацювання ББІП.
5	нижче 65	24,3	незадовільний стан, необхідні принципові інституційні зміни щодо організації інвестування, «перезавантаження» девелоперської структури управління проектом, оновлення характеру участі інституційних суб'єктів, проведення заходів щодо суттєвого поліпшення якості активів проекту та джерел інвестування,а потім – початок нового формування ББІП з оновленими параметрами.

Результати моделі дадуть підстави девелоперу визначитись із змістом організаційно-управлінських рішень та дій, що мають бути ним здійснені по додержанню фінансово-бюджетної та виконавчої дисципліни серед виконавців проекту.

Третя з моделей, що відображена в даному розділі, модель **ОФМ$_2$** *«Економічна та структурно-функціональна основа бюджету будівельного проекту та його виконавців»*, згідно даного підходу, є *основним інструментарієм складання ББІП*, вона відображає зміст та інтенсивність виконання бюджету ДБП, враховуючи при цьому: фази інвестиційного процесу та їх елементи (економічні, функціонально-ресурсні та часові параметри характеристики робіт і відповідних витрат), та віхи (події, що визначають стратегічні контури проекту). Факторно-критеріальна основа моделі формувалась так, щоб забезпечити наочність та оперативність прийняття бюджетних рішень. Модель реалізовано у просторі електронних таблиць MS Excel, що відображають змістовну функціонально-операційну основу бюджету будівельного проекту у кількох форматах:

I) загальний капітальний бюджет інвестиційного проекту;
II) загальний поточний бюджет інвестиційного проекту;
III) загальний операційний бюджет будівельного проекту, структурований за часом, стадіями ДБП та розділами зведеного кошторисного розрахунку;
IV) локальні операційно-функціональні бюджети, що відображають бюджети виконання комплексів робіт та стадій девелоперського будівельного проекту по окремим організаціям-виконавцям - будівельним (підрядним та спеціалізованим) підприємствам.

Останній вид бюджету є в даному підході базовим для складання бюджетів ДБП. В основу бюджету по підприємству-виконавцю покладено електронну матрицю параметрів (запроваджено інноваційний перелік із 22 параметрів - фрагмент матриці подано в **табл.4**) та візуально-аналітичну міні-модель освоєння коштів бюджету проекту по даній роботі, що подана в одиничних часових та вартісних координатах (**рис.4**).

В **четвертому розділі** дисертаційної роботи **«Практичне впровадження сучасного інструментарію формування бюджетів у підрядному будівництві»** відображено зміст та реалії впровадження науково-теоретичних та прикладних результатів в практику девелоперського управління будівельним інвестиційними проектами в м. Києві та Київській області.

Комплекс прикладних програм *«Бюджет девелоперського будівельного проекту: бізнес-траєкторія, реалізація, виконавці»* був розроблений як сучасний інструмент бюджетного девелоперського управління, своєрідна «дорожня карта» девелопера - сукупний бюджет, що є засобом контролю в реальному часі по всім виконавцям та організаціям-учасникам за ритмічністю та якістю виконання бюджету по його основним стратегічним віхам та – у вигляді окремих візуально-графічних профілів відображає характер виконання бюджету ДБП за його окремим аспектами (інтенсивність освоєння інвестицій в часі, поточний - поквартальний, помісячний та потижневий баланс доходів та витрат, рівень споживання ресурсів ББІП). Підсумковим продуктом програмного комплексу є інтегральна бюджетна матриця та супровідна до неї підсумкова бюджетна гістограма (***рис.5***), що

відображає для провідних учасників ДБП фактичні підсумки виконання бюджету на єдиній поточній часовій координаті життєвого циклу ДБП. Стратегічні віхи (позначені цифрами 1-5 на рис. 5) розмежовують стадії життєвого циклу при виконанні бюджету (зокрема, **1** – віха завершення стадії проектування ДБП, віха **2** – початок потоку чистих надходжень; **3** – віха окупності проекту, **4** – віха виходу на розрахунковий рівень виконання бюджету).

Рис. 4. Міні-модель виконання бюджету будівельним підприємством по окремій роботі у відносних часових та вартісних координатах.

Таблиця 4

1	Матриця параметрів бюджету виконання окремої роботи (стадії) девелоперського проекту будівельним підприємством-виконавцем			
2	номер параметру	зміст параметру бюджету	одиниці виміру	значення параметрів бюджету по даній роботі
3	1	найменування підприємства-виконавця		ТОВ "ВІП Арніка"
4	2	номер виконавця в загальному переліку підприємств-виконавців проекту	порядковий номер	4
5	3	фаза проекту	A,B,C (A- передінвестиційна, B-інвестиційна, C-експлуатаційна)	B
6		компанія-девелопер проекту		Девелоперська компанія ПривАТ " SV-девелопмент"
7	4	назва роботи та обєкт		загально-будівельні роботи в секціях 1-3 ЖК "Оксамитовий-2" по вул. Скіфській,66-а у м.Києві.
8	5	стадія (робота) проекту за загальною нумерацією	порядковий номер	13
9	6	розділ зведеного кошторисного розрахунку, до якого відноситься дана робота (стадія)	номер розділів (від 1 до 12)	2
10	7	№№ локальних і обєктних кошторисів,які відповідають змісту виконуваних робіт (стадіх) даним виконавцем	номери кошторисів, посилання на електронні адреси,що містять дані кошториси.	2-1-1, 2-1-13,2-1-26
11	8	Загальний бюджет роботи (за зведеним кошторисом)	тис.грив.	66156,23
12	9	Загальна оцінка надійності бюджетування в цілому по проекту (з використанням інстументарію ОФМ1)	індекс	0,9461
13	10	Ректифікаційний приріст бюджету роботи (з використанням інстументарію ОФМ3)	%	0,8277
14	11	Обсяг страхового резерву по роботі з врахуванням пп.8 та 9	тис.грив.	85,34
15	12	Обсяг бюджету проекту,що має бути освоєний до початку даної роботи,	тис. грив.	10195,30
16	13		% щодо кошторисної вартості проекту	11,74

Опис новизни та практичної цінності створених програмних продуктів супроводжується в даному розділі необхідними управлінськими інноваціями (п.4.2) щодо оновлення підрозділів з розробки та узгодження бюджету проекту в рамках організаційної структури компанії-девелопера.

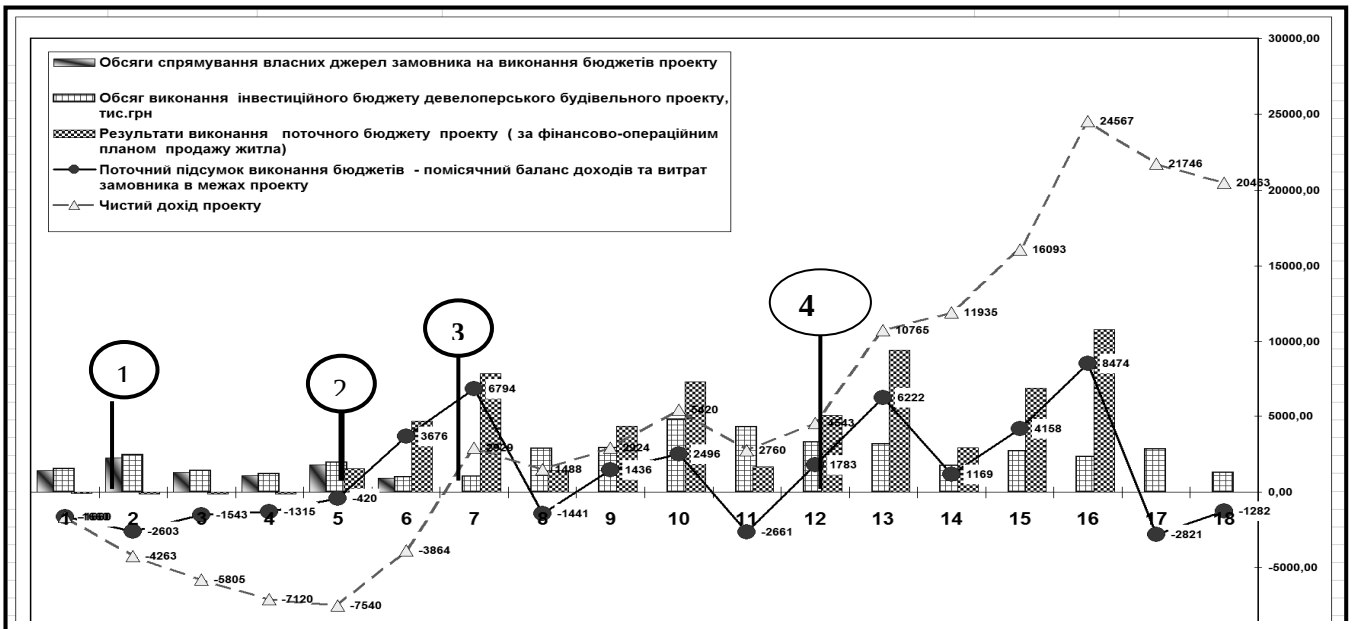

Рис.5. Гістограма з відображенням результатів виконання бюджету ДБП.
Примітка : 1-4 – стратегічні віхи виконання бюджету будівельного проекту.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено актуальну науково-прикладну задачу започаткування, обґрунтування та впровадження в економічне середовище реалізації девелоперських будівельних інвестиційних проектів *нової операційної технології бюджетування у підрядному будівництві* у складі: концепції, бізнес-моделей та прикладних програмних продуктів, що в спільному використанні забезпечують формування консолідованого бюджету як інструменту стратегічного та поточного фінансового управління процесом впровадження будівельного інвестиційного девелоперського проекту.

1. Розвинуто понятійно-категоріальний апарат теорії економіки і управління підприємствами за рахунок авторського трактування дефініції «бюджетування виконавців будівельних проектів». За поданим в роботі визначенням бюджетування виконавців будівельних проектів - це рекурентний процес узгодження вимог стейкохолдера із керівними ланками будівельного проекту щодо параметрів операційно-функціонального бюджету участі виконавця в даному проекті. Узгоджений локальний операційно-функціональний бюджет має відобразити очікування керівництва проекту щодо готовності та фінансово-економічної спроможності підприємства виконати відведені йому обсяги будівельних та спеціальних робіт (послуг) в проекті.

2. Визначено змістовно-процесуальну специфіку бюджету будівельного інвестиційного проекту. Зазначений бюджет розглядається в даній роботі як інтегрований *інструмент стратегічного та поточного фінансового управління процесом впровадження будівельного проекту*, що за найпоширенішими ознаками має бути класифікований як консолідований, операційно-функціональний, обов`язково профіцитний бюджет, підпорядкований за цільовим призначенням етапам життєвого циклу та розділам зведеного кошторисного розрахунку ДБП. За рівнем інтегрованості ББІП визначений в роботі як сукупний бюджет, що інтегрує:

локальні бюджети виконавців в рамках даного проекту, капітальний (або інвестиційний) та поточний бюджети.

3. Визначено, що ідентифікація будівельного інвестиційного проекту як специфічної тимчасової інтеграційної діяльності підприємств та організацій на ринку підрядного будівництва, потребує адаптації загально-методичних підходів щодо змісту бюджету проекту та, як наслідок, суттєву зміну науково-прикладних інструментів його формування. Доведено, що незважаючи на те, що платформа девелопменту є переважним форматом реалізації будівельних проектів в Україні, вітчизняна технологія і практика розробки бюджетів будівельних інвестиційних проектів (ББІП) залишаються застарілими, не спроможними відобразити: цілісність життєвого циклу девелоперського будівельного проекту (ДБП), економіко-управлінську траєкторію створення його вартості та вимоги економічного девелопменту як економічного механізму реалізації будівельних проектів. Це актуалізує потребу запровадження нового підходу у формуванні бюджету ДБП. Доведено, що сучасна бізнес-модель бюджетування у підрядному будівництві має спиратись на новий набір процедур, аналітичних інструментаріїв та програмних продуктів, які разом мають охопити зміст процесів та робіт ДБП впродовж всього інвестиційного циклу - від ініціації ДБП, розробки концепції та бізнес-планування (включаючи розробки альтернативних варіантів інвестування ДБП) - до виходу на проектну потужність.

4. Розроблено модель *«Змістовно-концептуальна та процесуальна основа формування бюджету будівельного інвестиційного проекту»*. Модель складає концептуальну та загально-методичну основу запровадженої автором формалізованої системи розробки ББІП та його коригування. Модель презентує нову формалізовану операційно-розрахункову технологію процесу складання ББІП у складі 12 етапів - спочатку поетапне і мультикритеріальне опрацювання формату та параметрів сукупного бюджету проекту, далі - доопрацювання підприємствами-виконавцями їх власних бюджетів (що відображають зміст та характер участі в проекті), і на завершення - остаточне затвердження консолідованого бюджету девелоперського будівельного проекту. Запроваджена моделлю нова операційна технологія бюджетування забезпечує замовнику та девелоперу проекту належну організаційно-управлінську координацію процесу формування ББІП та визначає «суб'єкти відповідальності» за ритмічність виконання та підсумки етапу.

5. Запроваджено новий методико-прикладний бізнес-інструментарій формування бюджету ДБП. Основу зазначеного інструментарію бюджетування складають *дві бізнес-моделі*, розроблені як операційно-функціональні інструменти прийняття рішень щодо бюджету будівельного проекту протягом всієї тривалості циклу його розробки, узгодження та затвердження:

- ✓ модель *«Передінвестиційна підготовка бюджету будівельного проекту»* на передінвестиційній фазі будівельного проекту забезпечує трансформацію оцінок економічних характеристик об'єкту інвестування в конкретних умовах мікросередовища ДБП - у оцінений за спеціальною шкалою рівень «надійності бюджетування» як формалізовано ідентифіковану міру задоволення бюджетних вимог замовника та його інвестиційних партнерів;
- ✓ модель *«Економічна та структурно-функціональна основа бюджету будівельного проекту та його виконавців»* розроблена як провідна модель в

запровадженому підході. На базі новоствореної параметричної основи модель забезпечує формування ББІП у кількох форматах: від операційно-функціональних бюджетів виконання робіт окремими підприємствами-виконавцями - до консолідованого бюджету девелоперського будівельного проекту.

6. Розроблено комплекс прикладних програм *«Бюджет девелоперського будівельного проекту: бізнес-траєкторія, реалізація, виконавці»*. Модулі зазначеного програмного продукту призначені для використання в якості сучасного інструменту бюджетного девелоперського управління, що в реальному часі по всім виконавцям та організаціям-учасникам відображає для керівної ланки будівельного інвестиційного проекту відображає фактичні підсумки виконання бюджету на єдиній поточній часовій координаті життєвого циклу ДБП.

7. Теоретична цінність роботи полягає в тому, що одержані автором науково-методичні та прикладні результати збагачують наукову базу економіки і управління підприємствами шляхом *обґрунтування* доцільності нового теоретичного та науково-методичного підґрунтя щодо змісту процесів та організації бюджетування для підприємств-виконавців будівельних інвестиційних проектів і *запровадження* нового методико-прикладного бізнес-інструментарію формування бюджету ББП, який передбачає поетапне й мультикритеріальне опрацювання формату і параметрів бюджетів підприємств-виконавців та сукупного бюджету девелоперського будівельного проекту на новій змістовно-аналітичній основі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в міжнародних наукометричних базах:

1. Бусарєв В.В. Розробка науково-прикладного інструментарію імплементації модернізованих концепцій бюджетування підприємств [Текст] / В.В. Бусарєв // Економічний вісник університету: зб. наук. праць учених та аспірантів. – Вип. 22/3. – Переяслав-Хм., 2013. – С. 175 – 179. *(Збірник входить до наукометричних баз: Ulrichsweb (США), РИНЦ (Росія)).*

2. Бусарєв В.В. Концептуальна структура системи управління будівельним підприємством на основі процесно-орієнтованих моделей бюджетування [Текст] / В.В. Бусарєв // Управління розвитком складних систем: зб. наук. праць – Вип. 19. – К.: КНУБА, 2014. – С. 22 – 29. *(Збірник входить до наукометричних баз: Ulrichsweb (США), BASE (Німеччина), Index Copernicus (Польща)).*

3. Бусарєв В.В. Трансформація підходів до бюджетування підприємств: від ресурсно-функціонального до процесно-орієнтованого [Текст] / В.В. Бусарєв // Економічний вісник університету: зб. наук. праць учених та аспірантів. – Вип. 23/1. – Переяслав-Хм., 2014. – С. 175 – 180. *(Збірник входить до наукометричних баз: Ulrichsweb (США), РИНЦ (Росія)).*

У наукових фахових виданнях:

4. Бусарєв В.В. Управління організацією в рамках будівельно- інвестиційного проекту [Текст] / В.В. Бусарєв // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин: зб. наук. праць. – Вип. 24. У 3ч. Ч.1 – К.: КНУБА, 2011. – С. 194 –205.

5. Бусарєв В.В. Система оціночних показників ефективності функціонування будівельного підприємства [Текст] / В.В. Бусарєв // Шляхи підвищення ефективності

будівництва в умовах формування ринкових відносин: зб. наук. праць. – Вип. 25. – К.: КНУБА, 2011. – С. 82 – 84.
6. Бусарєв В.В. Процеси забезпечення адаптивного моніторингу в системі управління будівельним підприємством [Текст] / В.В. Бусарєв // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. – № 10 (137). – К.: НДЕІ, 2012. – С. 113-116.
7. Бусарєв В.В. Місце внутрішнього операційного аудиту в системі внутрішньогосподарського бюджетування в організаціях різних форм власності [Текст] / В.В. Бусарєв // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин: зб. наук. праць. – Вип. 26. – К.: КНУБА, 2012. – С. 162 – 173.
8. Бусарєв В.В. Методи бюджетування інвестиційних процесів в будівництві в контексті вітчизняного і світового досвіду [Текст] / В.В. Бусарєв // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля : наук. журн.– Луганськ: Вид-во СНУ ім. Володимира Даля, 2012. – №12(183). У 3ч. Ч.2. – С. 229 – 234.
9. Бусарєв В.В. Бюджетування будівельно-інвестиційних проектів як інструмент управління проектно-орієнтованою девелоперською організацією [Текст] / В.В. Бусарєв // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин: зб. наук. праць. – Вип. 27. У 3ч. Ч.3 – К.: КНУБА, 2012. - С. 151 – 159.
10. Бусарєв В.В. Моделі інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття інвестиційних рішень на основі бюджетування [Текст] / В.В. Бусарєв // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин: зб. наук. праць. – Вип. 28. У 3ч. Ч.2 – К.: КНУБА, 2012. – С. 11 – 20.
11. Бусарев В.В. Релевантность концепций бюджетирования в бизнес-процессном управлении предприятием / В.В. Бусарев // Ефективна економіка [Електронне фахове видання]. – 2013. – № 12. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2643.
12. Бусарєв В.В. Організаційно-методичні засади удосконалення технології бюджетування будівельного підприємства на основі програмно-цільового методу управління [Текст] / В.В. Бусарєв // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин: зб. наук. праць. – Вип. 29. У 3ч. Ч.2 – К.: КНУБА, 2013.- С. 13 - 22.
13. Бусарєв В.В. Особливості побудови функціональних моделей бюджетування будівельних підприємств на основі податкового регулювання [Текст] / В.В. Бусарєв //Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин: зб. наук. праць. – Вип. 30. У 3ч. Ч.2 – К.: КНУБА, 2013. – С. 77 – 86.
14. Бусарєв В.В. Науково-прикладний інструментарій формування операційно-функціональних бюджетів провідних виконавців будівельного проекту [Текст] / В.В. Бусарєв // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин: зб. наук. праць. – Вип. 31. У 3ч. Ч.2 – К.: КНУБА, 2014. – С. 38 – 47.
15. Бусарєв В.В. Системний програмний продукт багаторівневої форматизації бюджетів виконавців девелоперського будівельного проекту [Текст] / В.В. Бусарєв // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин: зб. наук. праць. – Вип. 32. У 3ч. Ч.2 – К.: КНУБА, 2014. – С. 91 – 99.

Матеріали конференцій, де здійснено апробацію роботи:

16. Бусарєв В.В. Методологічні основи та практика інвестиційного контролінгу в стратегії управління будівельної організації [Текст] / В.В. Бусарєв // Materialy VIII mezinarodni vedecko-prakticka konference «Vznik moderni vedecke-2012». Dil 4. Ekonomicke vedy. – Praha: Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2012. – С. 39 – 46.
17. Бусарєв В.В. Діагностика фінансового стану будівельних підприємств у системі бюджетування та контролінгу [Текст] / В.В. Бусарєв // Збірник тез доп. наукової конференції молодих вчених, аспірантів і студентів КНУБА (6–8 листопада 2012, м. Київ,). К.: КНУБА, 2012. – С. 28.
18. Бусарєв В.В. Формування загальних алгоритмів методичних основ бюджетування девелопера будівельного проекта [Текст] / В.В. Бусарєв // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Інноваційний потенціал української науки XXI ст.». – Харків: Інжек, 2012. – С.81 – 85.
19. Бусарєв В.В. Методологія розробки збалансованої системи фінансових показників для управління девелоперським будівельним проектом [Текст] / В.В. Бусарєв // Материали междунар. наук.-практ. конф. «Современные информационные технологии в экономике и управлении предприятиями». – Луганск: СНУ им. Даля, 2012. – С. 126-131.
20. Бусарев В.В. Создание операционно-функциональных бизнес-моделей бюджетирования строительных предприятий в условиях неопределенности микросреды функционирования [Текст] / В.В. Бусарев // Материалы междунар. научно-практ. конф. «Актуальные проблемы экономического развития». – Белгород: Белгородский госуд. технолог. ун-т им. В.Г.Шухова /Ин-т экономики и менеджмента, 2012.- С.51-55.
21. Бусарєв В.В. Методологія формування та виконання бюджетів як інструмента управління доходами, витратами і фінансовими результатами діяльності підприємства: теоретичні і прикладні аспекти [Текст] / В.В. Бусарєв // Збірник тез доп. 74-ї науково-практичної конференції (9-12 квітня 2013 року, м. Київ). – К.: КНУБА, 2013. – С. 30-31.
22. Бусарєв В.В. Формування системи бюджетування та збалансованої системи індикаторів діяльності будівельної організації: теоретичні засади та методичні положення [Текст] / В.В. Бусарєв // Збірник тез доп. наук. конференції молодих вчених, аспірантів і студентів (12-14 листопада 2013 року, м. Київ). - К.: КНУБА, 2013. – С. 39.
23. Бусарев В.В. Усовершенствование форматов бюджетов предприятий – участников строительно-инвестиционных проектов [Текст] / В.В. Бусарев // Тезисы докладов IV Международной научно-практической конференции «Управление предприятием: диагностика, стратегия, эффективность». – СПб: Изд-во СПбГИЭУ, 2013. – С.207-212.
24. Бусарєв В.В. Особливості розробки операційних бюджетів підприємств підрядного будівництва – виконавців будівельних проектів: сучасні підходи та прикладний інструментарій [Текст] / В.В. Бусарєв // Матер. наук.-практ. конф. «Управління в сучасних умовах: новітні підходи та проблеми практики». - Кременчук: КІ ДУ ім. Альфреда Нобеля, 2013. – С.145-149.
25. Бусарєв В.В. Комплекс прикладних програм «Бюджет девелоперського будівельного проекту: бізнес-траєкторія, реалізація, виконавці» [Текст] / В.В. Бусарєв // Збірник тез доп. 75-ї науково-практичної конференції (15-18 квітня 2014 року, м. Київ). – К.: КНУБА, 2014. – С. 81-82.
26. Бусарєв В.В. Основні етапи формування методології бюджетування при реалізації девелоперських проектів EPC-компаніями [Текст] / В.В. Бусарєв // Materials of the X

International scientific and practical conference, «Scientific horizons», - 2014. Volume 2. Economic science. Sheffield. Science and education LTD – 104p. – P. 19 – 21.

27. Бусарєв В.В. Практичне впровадження сучасного інструментарію формування бюджетів у підрядному будівництві [Текст] / В.В. Бусарєв // Збірник тез доп. наук. конференції молодих вчених, аспірантів і студентів (12-14 листопада 2014 року, м. Київ). – К.: КНУБА, 2014. – С. 96.

28. Бусарєв В.В. Проблеми та перспективи імплементації сучасних методик бюджетування як інструмент удосконалення системи фінансового менеджменту [Текст] / В.В. Бусарєв // Материали за 10-а международна научна практична конференция, «Образованието и науката на XXI век», 2014. Том 2. Икономики. София. «Бял ГРАД-БГ» ООД – 88 с. – С.58 – 62.

АНОТАЦІЯ

Бусарєв В.В. **Модернізовані бізнес-моделі бюджетування виконавців будівельних проектів.** - *Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка і управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Київський національний університет будівництва і архітектури. – Київ, 2015.

У дисертації вирішено актуальну науково-прикладну задачу започаткування, обґрунтування та впровадження в економічне середовище реалізації девелоперських будівельних інвестиційних проектів *нової операційної технології бюджетування у підрядному будівництві* у складі: концепції, бізнес-моделей та прикладних програмних продуктів, що в спільному використанні забезпечують формування консолідованого бюджету як інструменту стратегічного та поточного фінансового управління процесом впровадження будівельного інвестиційного девелоперського проекту.

Операційно-функціональну основу запровадженого бізнес-інструментарію бюджетування у вигляді двох бізнес-моделей «Передінвестиційна підготовка бюджету будівельного проекту» та «Економічна та структурно-функціональна основа бюджету будівельного проекту та його виконавців». Перша з моделей на передінвестиційній фазі проекту за підсумками оцінювання характеристик об’єкту інвестування прогнозує міру задоволення бюджетних вимог замовника у формалізованому показнику «надійності бюджетування». Наступна модель у форматі нової параметричної системи забезпечує формування ББІП у кількох форматах: від операційно-функціональних бюджетів виконання робіт окремими підприємствами-виконавцями - до консолідованого бюджету девелоперського будівельного проекту, та наступний належний моніторинг за результатами виконання бюджету впродовж інвестиційного циклу проекту.

В якості сучасного інструменту бюджетного девелоперського управління розроблено комплекс прикладних програм *«Бюджет девелоперського будівельного проекту: бізнес-траєкторія, реалізація, виконавці»*, що в реальному часі по всім виконавцям та організаціям-учасникам для керівної ланки будівельного проекту відображає фактичні підсумки виконання бюджету на єдиній поточній часовій координаті життєвого циклу проекту.

Ключові слова: бюджетування, бюджет будівельного інвестиційного проекту, девелоперський будівельний проект, підприємства-виконавці, «операційні технології

бюджетування у підрядному будівництві», «економічна та структурно-функціональна основа бюджету будівельного проекту та його виконавців».

АННОТАЦИЯ

Бусарев В.В. **Модернизированные бизнес-модели бюджетирования исполнителей строительных проектов. -** *Рукопись.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - Экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). - Киевский национальный университет строительства и архитектуры. - Киев, 2015.

В диссертации решена актуальная научная задача обоснования и внедрения в экономическую среду реализации девелоперских строительных инвестиционных проектов новой операционной технологии бюджетирования в подрядном строительстве в составе: концепции, бизнес-моделей и прикладных программных продуктов, которые при совместном использовании обеспечивают формирование консолидированного бюджета проекта как инструмента стратегического и текущего финансового управления процессом внедрения строительного инвестиционного девелоперского проекта.

Представлена авторская трактовка дефиниции «бюджетирование исполнителей строительных проектов» как «рекуррентный процесс согласования требований стейкхолдера с руководящими звеньями строительного проекта по параметрам операционно-функционального бюджета участия исполнителя в данном проекте.

Определена содержательно-процессуальная специфика бюджета строительного инвестиционного проекта. Указанный бюджет рассматривается в данной работе как интегрированный инструмент стратегического и текущего финансового управления процессом внедрения строительного проекта, который за распространенными признаками должен быть классифицирован как консолидированный, операционно-функциональный, обязательно профицитный бюджет, подчиненный по целевому назначению этапам жизненного цикла и разделам сводного сметного расчета проекта. По степени интегрированности бюджет строительного девелоперского проекта определен в работе как совокупный бюджет, интегрирующий: локальные бюджеты исполнителей в рамках данного проекта, капитальный (инвестиционный) и текущий бюджеты.

Указанные модели и созданные на их основе программные продукты вводят новый методико-прикладной бизнес-инструментарий формирования бюджета строительного девелоперского проекта, предусматривающий поэтапное и мультикритериальное формирование бюджетов предприятий-исполнителей и совокупного бюджета девелоперского строительного проекта на новой расчетно-аналитической базе.

Операционно-функциональную основу разработанного бизнес-инструментария бюджетирования составляют две бизнес-модели: «Прединвестиционная подготовка бюджета строительного проекта» и «Экономическая и структурно-функциональная основа бюджета строительного проекта и его исполнителей». Первая из моделей на прединвестиционной фазе проекта по итогам оценки характеристик объекта инвестирования прогнозирует степень удовлетворения бюджетных требований заказчика в формализованном показателе «надежности бюджетирования». Следующая модель в формате новой параметрической системы обеспечивает формирование бюджета в нескольких ракурсах: от операционно-функциональных бюджетов выполнения работ

отдельными предприятиями-исполнителями – до консолидированного бюджета девелоперского строительного проекта, и осуществляет надлежащий мониторинг по результатам выполнения бюджета в течение инвестиционного цикла проекта.

В качестве современного инструмента бюджетного девелоперского управления разработан комплекс прикладных программ «Бюджет девелоперского строительного проекта: бизнес-траектория, реализация, исполнители», что в реальном времени по всем исполнителям и организациям-участникам для руководящего звена строительного проекта отражает фактические итоги выполнения бюджета на единой текущей временной координате жизненного цикла проекта.

Ключевые слова: бюджетирование, бюджет строительного инвестиционного проекта, девелоперский строительный проект, предприятия-исполнители, «операционные технологии бюджетирования в подрядном строительстве», «экономическая и структурно-функциональная основа бюджета строительного проекта и его исполнителей».

ABSTRACT

Busarev V.V. **Upgraded business model budgeting performers construction projects.** - *Manuscript.*

Thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.04 - Economics and Management (by economic activity). - Kyiv National University of Construction and Architecture. - Kyiv, 2015.

The dissertation solved an actual scientific and applied problem start, validate and implement in an economic environment implementation of development investment projects of building new operating technology budgeting contract construction composed of concepts, business models and software applications, to ensure the formation of the joint use of the consolidated budget as a tool for strategic and the current financial management implementation process of the construction investment development project.

Operational and functional basis to develop a business budgeting tools consist of two models: "Pre-investment preparation of the budget construction project" and "Economic and structural-functional basis for the budget of the construction project and its performers". The first models in the pre-investment phase of the project on the evaluation of the characteristics of the object of investment budget predicts satisfaction of customer requirements in a formalized indicator "reliability of budgeting." The next model in the format of the new parametric system provides formation budget in several formats: from operating budgets and functional performance of works by individual enterprises implementing - the consolidated budget of a development project construction, and should be appropriately monitored as a result of implementation of the budget for the investment of the project.

As a modern tool for budget management developed a set of developer applications "Budget developer building project business trajectory, implementation, performers" in real time for all the performers and participating organizations for the construction project managers reflect the actual results of the implementation of the budget on a single current time coordinate the project life cycle.

Keywords: budgeting, budget construction investment project, real estate development construction project, enterprise-performers, "operating technology budgeting contract construction", "economic and structural and functional basis of the budget of the construction project and its performers."